

Рівень державного боргу в 2009 році

Позиція Уряду

За словами Прем'єр-міністра України Ю.Тимошенко, у 2009 році Україна повернула рекордну суму державного боргу, а саме 46,0 млрд. грн., при цьому рівень державного боргу складає лише 30,0% ВВП. "Як обсяг державних зобов'язань - це нічого, це нуль, тому коли кажуть, що Україна запозичує щось, що потім потрібно буде віддавати іншим поколінням, це низька політична баталія", - наголосила прем'єр-міністр¹.

За 2009 рік державний борг України (прямий та гарантований) у доларовому еквіваленті зріс на \$13,2 млрд. (на 53,5%) до \$37,7 млрд. У відносних величинах державний борг України збільшився з 12,4% ВВП в кінці 2007 р. до 32,9% ВВП в 2009 р. (в т.ч. зовнішній – до 21,4% ВВП) і наразі складає понад 1000 дол. США у розрахунку на одного мешканця України. Державний борг за підсумками 2009 р. становив 211,6 млрд. грн. і перетнув граничний рівень (192,9 млрд. грн.), визначений Законом України „Про державний бюджет України на 2009 рік”.

Згідно з прогнозами Уряду, державний борг України буде нарощуватись і надалі, і за підсумками 2010 р. складе 38,6% ВВП² (для порівняння – державний борг Російської Федерації не перевищує 10,0% ВВП (в т.ч. зовнішній – 2,5%), Казахстану – 14% (в т.ч. зовнішній – 2,5%), Китаю – 25%).

Згідно з Бюджетним кодексом України, державний борг країни не повинен перевищувати 60,0% ВВП.

---

¹ Тимошенко: Цього року Україна повернула 46 млрд грн держборгу // <http://news.bigmir.net/business/219030/>

² Ukraine: Second Review Under the Stand-By Arrangement and Request for Modification of Performance Criteria. International Monetary Fund Washington, D.C.

Альтернативна позиція

Динаміка державного боргу України в 2009 р. характеризувалась суттєвим нарощуванням внутрішнього державного боргу (через механізм реалізації ОВДП), залученням у значних обсягах кредитів міжнародних фінансових організацій і неконтрольованим наданням державних гарантій.

Стрімке нарощування державного боргу, особливо за кредитами МФО, може породжувати загрози неплатоспроможності держави і виникнення кризи платіжного балансу у період погашення накопичених боргів. Так, видатки бюджету на погашення і обслуговування державного боргу України суттєво збільшаться у 2012-2013 рр. Лише за кредитами МВФ у цей період необхідно буде виплачувати суми еквівалентні 12-25% валових міжнародних резервів України.

В структурі державного боргу найвагомніше зростання спостерігалось за прямим внутрішнім державним боргом (переважно ОВДП): на 5,6 млрд. дол. США або з 23,6% до 30,2% в загальному підсумку. Здійснення випуску ОВДП переважно направлялось на поповнення статутних фондів державних підприємств та на рекапіталізацію банків. При цьому ставка, за якою залучались кошти приватного сектора економіки, коливалась в діапазоні 20-30%, що суттєво перевищує рівень річної інфляції (12,3%). Таким чином, держава бере на себе ризикові зобов'язання з високою відсотковою ставкою відволікаючи фінансові ресурси економіки та знижуючи інвестиції у реальний сектор.

Іншим сигналом підвищення рівня фінансової небезпеки є поширення практики надання державних гарантій. Обсяг гарантованого державного боргу на 01.01.2010 становив 11,2 млрд. дол. і зріс з початку року на 3,6 млрд. дол. або на 48,0%, в т.ч. **внутрішній гарантований державою борг зріс у 6,8 разів** і становив 1,8 млрд. дол. За 2009 р. Кабміном прийнято зобов'язань щодо гарантування кредитів, наданих бюджетним установам і підприємствам, на суму понад 60,0 млрд. грн.

Слід зазначити, що надання державних гарантій Кабміном в 2009 р. здійснювалось всупереч законодавству України, зокрема:

- пункту 1 частини II статті 92 Конституції України щодо затвердження виключно Верховною Радою рішень про одержання Україною від іноземних банків і МФО позик, не передбачених Державним бюджетом України;
- ст. 17 Бюджетного кодексу України, згідно з якою гарантії надаються лише на умовах платності, строковості, майнового забезпечення та зустрічних гарантій.

Слід також врахувати, що в Україні існує високий ризик усупільнення збитків приватного сектора і конвертації так званих умовних зобов'язань держави в прямий державний борг (як це сталося з зобов'язаннями проблемних банків та ряду державних підприємств). За даними НБУ, сукупний рівень зовнішніх зобов'язань приватного сектора станом на 1 жовтня 2009 р. становив 80,0 млрд. дол., що складає 71,0% ВВП. За оцінками д.е.н. Вахненко Т.П., обсяг умовних зобов'язань Уряду (крім тих, що офіційно включаються Урядом до складу гарантованого державою боргу) в 2009 р. складав 380,0 млрд. грн.³ Таким чином прямі та умовні зобов'язання Уряду на кінець 2009 р. склали близько 65,0% ВВП, що говорить про високий рівень загроз економічної стабільності у фінансовій системі України.

При цьому, згідно досліджень фахівців ДУ „ІЕП НАНУ”, максимально можливим рівнем державного боргу для умов економіки України є 35,0% ВВП, за якого ймовірність розгортання боргової кризи (кризи неплатежів за зобов'язаннями) становить менше 15,0%⁴.

Державний борг, досягаючи загрозливих розмірів, з часом може спровокувати гіперінфляцію або дефолт уряду. За більш сприятливих

---

³ Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи // Фінанси України, № 6, 2009 рік

⁴ Вахненко Т.П. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації, том 1 / за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 468с (с. 377).

обставин погашення державної заборгованості вимагатиме підвищення рівня податкового навантаження чи зменшення державних видатків, що негативно позначиться на темпах економічного зростання у середньостроковому періоді⁵. Стрімке нарощування державного боргу призводить до ряду відомих негативних економічних наслідків, зокрема:

- гальмування конкурентоспроможного економічного зростання в середньо- та довгостроковій перспективі в результаті негативного впливу зовнішніх боргових виплат на рівень сукупного попиту та виробництва;

- переорієнтація фінансів приватного сектора з інвестування реального сектора економіки на операції з державними цінними паперами;

- збереження хронічно високих відсоткових ставок, які створюватимуть перешкоди для відновлення інвестиційного процесу і переходу економіки на траєкторію стійкого зростання;

- прискорення інфляційних процесів та перерозподіл доходів приватного сектору на користь держави;

- погіршення платіжного балансу в результаті стимулюючого впливу нарощування соціальних видатків на імпорт споживчих товарів.

Матеріал підготовлено Центром прикладних економічних досліджень і розробок „Відкрита економіка” (<http://www.openeconomy.at.ua>).

---

⁵Бюджетна політика у контексті соціально-економічного розвитку (за ред. М.Я. Азарова). К.: НДФІ, 2004 - 640с.